

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу
ЛУТКОВСЬКОЇ СВІТЛАНИ МИХАЙЛІВНИ

«Модернізація системи екологічної безпеки сталого розвитку»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.03 «Економіка та управління
національним господарством»

Аналіз рукопису дисертації та автореферату Лутковської Світлани Михайлівни «Модернізація системи екологічної безпеки сталого розвитку», подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук зі спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством, а також інформований із науковими працями автора.

1. Актуальність теми дисертаційного дослідження та зв'язок із науко-вими програмами. За сучасних умов, тенденції розвитку економічних явищ у екологічному просторі обумовлюються перманентним конфліктом економічної та екологічної складової. На даний час в Україні відбувається конвергенційні процеси поєднання складових економіки і екології у єдине ціле. Спостерігається динаміка позитивних досліджень у науці стосовно проблем стійкого (або сталого) розвитку економіко-екологічних систем, під якими ми розуміємо таке функціонування економіко-екологічної системи, яке одночасно забезпечує зростаючі матеріальні і духовні потреби населення, раціональне та екологічно безпечне господарювання й високоефективне збалансоване природокористування яке також надає змогу створювати сприятливі умови для забезпечення здоров'я людини, збереження і відтворення довкілля та природно-ресурсного потенціалу. Екологічно збалансований соціально-економічний розвиток передбачає технічне переоснащення виробництва на основі впровадження інноваційних проектів, енергоефективних і ресурсозберігаючих технологій, маловідходних, безвідходних та екологічно безпечних технологічних процесів.

Зростання населення і безробіття, поява нових технологій, кліматичні зміни, зростаюча потреба у забезпеченні продовольчої та енергетичної безпеки зумовлюють пошуки механізмів переходу до нових принципів виробництва, споживання та розподілу. Традиційна економіка, що базується на використанні непоновлюваних ресурсів, зокрема вуглеводневих джерел енергії, має такі недоліки, як неефективне використання обмежених ресурсів, недостатній сукупний попит, незацікавленість приватного сектору у виробництві суспільних благ, макроекономічна нестабільність, наявність

негативних зовнішніх ефектів. Саме тому виникає необхідність в розробці нової стратегії розвитку, котра здатна забезпечити добробут суспільства без надмірного тиску на навколишнє середовище. Взяття за основу використання поновлюваних біоресурсів з допомогою сучасних інноваційних технологій є тією стратегією, яка збалансує інтереси економіки, суспільства та збереження природи у довгостроковій перспективі. Розвиток та модернізація системи екологічної безпеки сталого розвитку як інтегрованої моделі ресурсозберігаючої економіки на основі застосування інноваційних технологій є надзвичайно актуальним питанням на сучасному етапі.

З огляду на це дослідження С.М. Лутковської, в якому сформовано теоретико-методологічні, методичні та практичні засади модернізації системи екологічної безпеки сталого розвитку, є надзвичайно актуальним.

Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Вінницького національного аграрного університету за темою: «Розробка економічної моделі виробництва біогазу з різних видів сировини та різних потужностей біогазових станцій та установок», (2019-2020 рр.) (номер державної реєстрації 0120U100992), в межах якої автором розроблено концептуальну модель модернізації системи екологічної безпеки сталого розвитку, що на відміну від відомих, відображає загальну структуру та логіку процесу її формування і реалізації на будь-якому рівні агрегування, дозволяє структурувати цілі та завдання у залежності від рівня реалізації та здійснювати відповідний контроль.

2. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість наукових положень підтверджується проведенням автором аналізом наукових праць вітчизняних та зарубіжних учених, логікою та чітко поставленими завданнями, опрацюванням великої кількості статистичних, аналітичних та нормативно-правових матеріалів.

Оцінюючи зміст дисертаційної роботи, можна стверджувати, що одержані наукові результати є обґрунтованими, а їх наукова новизна є достовірною відповідно до представлених у роботі доказів, створених за допомогою загальнонаукових та статистичних принципів, методів та прийомів комплексних досліджень.

Дисертаційна робота, виконана С.М. Лутковської є завершеним науковим дослідженням, в якому представлено авторський підхід до розроблення теоретичних і методологічних засад вирішення проблем використання інструментів сталого розвитку на розвиток економіко-екологічних систем. Сформульовані в дисертаційній роботі наукові положення, висновки та пропозиції належать особисто автору.

Інформаційною базою наукового пошуку слугували нормативно-правові акти, аналітичні матеріали міжнародних організацій, інформація та офіційні публікації Державної служби статистики України, наукові публікації зарубіжних і вітчизняних вчених, матеріали статистичної, фінансової та нефінансової звітності українських агроформувань, дані та оцінка незалежних експертів, результати власних досліджень і розрахунків автора.

Реалізація пропозицій автора сприятиме створенню ефективних механізмів державного регулювання та підтримки сталого розвитку економіко-екологічних систем на основі поглиблення знань стосовно впливу інструментів держави на розвиток даної галузі.

Загалом аналіз дисертації С.М. Лутковської дозволяє стверджувати про достатній ступінь обґрунтованості та наукову достовірність отриманих результатів.

3. Достовірність, наукова новизна і практичне значення результатів дослідження. Ознайомлення з дисертаційною роботою С.М. Лутковської дає підставу стверджувати про достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, що в ній містяться. Зміст дисертаційної роботи охоплює ключові аспекти теми. Отримані результати підтверджуються широким використанням публікацій вітчизняних і зарубіжних авторів за темою дослідження, аналізом нормативно-правової бази та статистичних даних.

При проведенні дисертаційного дослідження використані законодавчі і нормативні акти України, офіційні статистичні матеріали, результати незалежних економічних досліджень, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з відповідної тематики, матеріали міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференцій, симпозіумів і семінарів, результатів власних досліджень автора. Результати дисертаційної роботи відповідають визначеній меті.

Характеризуючи дисертаційну роботу С.М. Лутковської слід зазначити, що основні її наукові положення викладено переконливо і логічно, висновки та рекомендації ґрунтуються на результатах власних досліджень здобувача.

Достовірність практичних розробок автора підтверджується відповідними довідками. Враховуючи це, зроблено висновок, що одержані результати дослідження є достовірними.

4. Наукова новизна дослідження полягає в тому, що автором здійснена оцінка сучасного стану екологічної безпеки України, її законодавчого забезпечення, доведена наукова потреба у вдосконаленні сучасної системи екологічної безпеки в умовах сталого розвитку, розроблено

теоретико-методологічні принципи модернізації економіко-екологічної системи, зокрема автором:

- розкрито суть поняття модернізації системи екологічної безпеки, запропоновано комплекс економічних, технологічних, організаційних й соціальних нововведень які здатні суттєво поліпшити екологічні параметри довкілля відповідно до вимог концепції сталого розвитку;
- розроблено методологію аналізу й оцінки процесів модернізації системи екологобезпечного сталого розвитку, виокремлено класифікаційні ознаки даної системи які складаються з загальних і специфічних індикаторів опису антропогенного навантаження на компоненти економіко-екологічної системи в аспекті проведення заходів з її модернізації;
- запропоновано модель взаємодії інституцій модернізації системи екологічної безпеки в умовах трансформації економіки на засадах публічно-приватного партнерства та інвестиційних компонентів;
- удосконалено зміст та сутність категорій модернізація та безпека в економіко-екологічних системах, які розглядаються як процеси трансформації та забезпечення збалансованості між внутрішніми та зовнішніми загрозами на основі прийняття певних управлінських рішень;
- удосконалено методологію оцінки екологічної безпеки на основі індикаторів безпеки навколишнього середовища;
- удосконалено організаційно-економічні механізми модернізації системи екологічної безпеки, що на відміну від існуючих, включають інституціональну складову та форми публічно-приватного партнерства;
- удосконалено концептуальні підходи до модернізації системи екологічної безпеки сталого розвитку на основі побудови ресурсно-інноваційної стратегії екологобезпечного сталого розвитку;
- удосконалено організаційно-управлінські механізми фінансування заходів у сфері екологічної безпеки на основі загальноєвропейських принципів гармонізації та децентралізації.

5. Практичне значення й впровадження результатів дослідження полягає в розробленні концептуальних підходів до формування ефективних механізмів державного регулювання розвитком економіко-екологічних систем з метою підвищення ефективності функціонування національної економіки та реалізації принципів сталого розвитку.

Запропоновані методичні засади дослідження щодо доцільності інвестиційної підтримки та інноваційного розвитку, як одного з найважливіших секторів економіки, прийняті до впровадження Департаментом агропромислового розвитку, екології та природних ресурсів Вінницької обласної державної адміністрації і використовуються під час

обґрунтування пропозицій, підготовки звітів, доповідей, аналітичних і пояснювальних записок.

Основні теоретичні та методологічні положення, висновки та практичні рекомендації, що представлені у дисертації, використовуються Національною академією аграрних наук України для подальшого розвитку організаційно-економічних засад забезпечення економічної безпеки аграрної галузі України.

Результати дисертаційного дослідження використовуються у навчальному процесі Вінницького національного аграрного університету під час викладання дисциплін «Аграрна політика та земельні відносини», «Стратегія сталого розвитку природи і суспільства».

6. Основний зміст роботи. Дисертаційна робота Лутковської С.М. складається із вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Робота написана в науковому стилі, її зміст викладено в чіткій логічній послідовності. Автор підтверджує свою думку ілюстративним, табличним матеріалом та рисунками. Дисертація написана грамотно, українською мовою, стиль викладення матеріалу відповідає прийнятому в науковій літературі.

7. Повнота викладу основних результатів в опублікованих працях. Основні положення дисертації в повній мірі висвітлені в наукових фахових виданнях. У відкритому друці, за результатами дисертаційного дослідження дисертантом опубліковано 24 наукові праці, з яких 4 статті входять до міжнародних наукометричних бази, в тому числі – 3 статті у наукометричних базах Scopus і Web of Science; 5 тез доповідей - у матеріалах науково-практичних конференцій; 1 – навчальний підручник.

Перелік опублікованих праць за темою дисертації відображає зміст роботи відповідно до вимог МОН України. Положення дисертаційної роботи пройшли апробацію у доповідях і виступах дисертанта на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Зміст автореферату відповідає основним положенням, висновкам і рекомендаціям, які містяться в дисертаційній роботі.

8. Дискусійні положення та зауваження. Оцінюючи в цілому позитивно дисертаційну роботу С.М. Лутковської, яка виконана на достатньо науковому рівні, слід висловити деякі зауваження:

1. В процесі дослідження (ст. 16) автор використовує категорію «модернізація», яка в категорійному її змісті описує велику кількість одночасних змін у різних сферах. У тексті дослідження «модернізація» сприймається, в більшості, як «вдосконалення». В даному контексті, здобувачу було більш коректно використовувати категорію «економічна модернізація», яка передбачає інтенсифікацію процесу економічного

відтворення, яка досягається завдяки зростанню спеціалізації та диференціації праці, енергетичного виробництва, перетворення науки на виробничу (економічну) силу та здійсненню раціонального управління інноваційним розвитком. Або використовувати категорію «політична модернізація», яка передбачає створення певних політичних інститутів, які мають сприяти реальній участі населення у владних структурах та впливу народних мас на прийняття конкретних рішень. У поданому дослідженні, частково є поєднання цих категорію у одну. Це свідчить про певний авторський погляд на вдосконалення сучасного понятійного апарату, але на жаль, ці висновки не чітко виписані у новизні а також у висновках дисертаційного дослідження.

2. У дослідженні, автор використовує поняття «сталий» та «стійкій розвиток». Ці категорії мають певні відмінності, розуміння яких в Україні почалось ще 2000 році, коли було зроблено переклад категорій «sustainability» та «stability». Категорії «стійкість» і «сталість» – поняття хоча і дещо схожі у змісті, але мають певну відмінність. Категорія «стійкість» відображає не тільки сталий та стабільний розвиток, але й віддзеркалює його динамічну складову, яка полягає в тому, що при досягненні будь-якою галуззю певного рівня розвитку, цей рівень, на певний час, автоматично стає сталим і галузь починає очікувати новий етап розвитку. Якщо ж раптом економічна ситуація погіршується, то загальний рівень розвитку галузі повинен повернутися до стану, який би був не гірше попереднього – це і є сутністю поняття «стійкість». Іншими словами, категорія «сталість» розуміє більш тривале збереження певного стану або рівня розвитку, без можливості врахування негативних або позитивних процесів, які враховує категорія «стійкість».

3. На ст. 42 дисертації автором робиться опис показника «індекс екологічної сталості (ESI)» (переклад Environmental Sustainability Index). Тобто, знов невідповідність перекладу категорій, яка до речі, є системним явищем в українській науці. Не відповідність змісту перекладу погіршує зміст сприйняття самої категорії. І це системне явище, на жаль, прослідковується у багатьох наукових працях в Україні. Так, наприклад, у праці д.с.г. Гайди Ю.І. «Сталий розвиток: концепції кількісної і якісної оцінки» у журналі «Агросвіт» №2, 2015 теж аналогічна ситуація, у назві праці «сталий» і тексті статті «стійкий». У таких умовах, коректне використання дисертантом поданих категорій значно покращило б якість проведеного дослідження.

4. На ст. 53 теоретичного дослідження, дисертант зазначає, що «Під терміном модернізація, як правило, розглядають перехід від стабільного суспільства до такого, що безперервно змінюється». Тобто, вводиться

категорія «стабільний». У такому сенсі, дисертанту потрібно було б чітко визначити і зміст категорії «стабільний» і її особливості.

5. У п. 2.2 дисертантом визначаються фактори, критерії та показники екологічної безпеки регіонів (табл. 2.1). Але, на жаль, у роботі не зроблено розрахунки екологічної безпеки регіонів України?

6. У п. 3.3 автором бажано було б навести більш повну фактографічну інформацію щодо форм публічно-приватного партнерства в сфері екологічної модернізації, навести аналітичні показники?

7. У табл. 4.1. дисертант наводить класифікацію стримуючих чинників модернізації системи екологічної безпеки сталого розвитку. Але у даній категорії відсутній елемент «форс-мажорні фактори». Використання даного фактору є доречним у даній класифікації, приклад цьому, пандемія Covid-19.

8. Системним зауваженням по дослідженню є те, що стиль підготовки рукопису дисертації його текстові форми не відповідають світовим стандартам підготовки наукових рукописів, але сприймаються у вітчизняній науці і є певним прототипом. Тобто, це навіть не зауваження, але побажання для дисертанта. Світові стандарти підготовки наукових рукописів базуються на максимально чітких, простих і зрозумілих категоріях. Використання таких оборотів, як «контури ресурсно-інноваційної стратегії...», «вектори подолання...» і т.ін., є філософськими і не сприймаються у реальній практично-орієнтованій світовій науці, до якої, до речі, і прагне Україна. Дане зауваження має рекомендаційний характер, направлений на самовдосконалення і розвиток власних компетенцій дисертанта.

Вказані дискусійні положення та побажання відображають власну наукову позицію опонента і не знижують загальної позитивної оцінки роботи.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Лутковської Світлани Михайлівни на тему: «Модернізація системи екологічної безпеки сталого розвитку» є цілісною завершеною, самостійно виконаною науковою працею, яка має наукову новизну, значний науковий та практичний інтерес та вирішує важливе наукове завдання щодо обґрунтування теоретичних, методологічних і методичних положень модернізації системи екологічної безпеки, забезпечення її сталого розвитку.

Зважаючи на актуальність вирішених в дисертаційній роботі завдань, отриманих наукових висновків, теоретично обґрунтованих принципових наукових положень, використаних сучасних методів наукових досліджень та підтвердженої практичної значимості можна стверджувати, що дисертаційна робота Лутковської Світлани Михайлівни відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів» (п.п. 9, 10, 12, 13, 14), а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством».

Офіційний опонент,

доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
професор кафедри підприємництва,
корпоративної та просторової економіки
Донецького національного університету
імені Василя Стуса

С.В. Козловський

Піопце Козловського є засвідчення

